

Роменська Н. В.,*викладач кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
<https://orcid.org/0009-0009-9123-6804>***Павельєва А. К.,***кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
<https://orcid.org/0000-0002-2306-1928>*

ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «ХАРАКТЕР» У ПЕРЕКЛАДІ ВЛАСНИХ ІМЕН СЕПТАЛОГІЇ ДЖ. К. РОЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»

Анотація. У статті розглянуто особливості відтворення концепту «характер» у процесі перекладу власних імен персонажів септалогії Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер». Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до ономастики художнього тексту та необхідністю комплексного вивчення перекладацьких стратегій, що забезпечують адекватне відтворення семантичної, культурної й емоційної наповненості антропонімів. Власні імена у творах Ролінг функціонують не лише як засоби номінації, а й як важливі елементи художнього коду, що виконують характеротворчу, оцінну та символічну функції, відображаючи систему моральних, психологічних і культурних цінностей персонажів. Концепт «характер» осмислюється як багаторівнева структура, у межах якої поєднуються морально-етичні, вольові, інтелектуальні та емоційні риси особистості, що формують індивідуальну модель поведінки героя.

На основі аналізу понад двох сотень антропонімів із септалогії виокремлено групу власних імен, які безпосередньо вербалізують риси характеру персонажів, і запропоновано їх класифікацію за семантичним наповненням та мовною структурою. Визначено основні типи таких імен: ті, що передають характер через ім'я, прізвище або поєднання обох компонентів. З'ясовано, що семантика імен часто кодує психологічну домінанту персонажа, яку перекладач має зберегти під час перекладу. У статті доведено, що перекладач виступає співтворцем смислу художнього тексту, адже передача промовистих імен потребує не лише лінгвістичної точності, а й глибокого розуміння авторського задуму, культурних алюзій та підтексту. Найпродуктивнішими перекладацькими стратегіями визначено семантичну адаптацію, калькування, компенсацію та транслітерацію з уточненнями, які дозволяють зберегти характеротворчий потенціал оніма й водночас дотриматися норм мови перекладу.

Результати дослідження підтверджують необхідність урахування когнітивно-ономастичного підходу при перекладі художніх текстів, оскільки саме він забезпечує адекватну передачу індивідуально-психологічних рис персонажів. Перспективи подальших наукових пошуків убачаються у розширенні порівняльного аналізу перекладів іншими мовами, у вивченні варіативності перекладацьких стратегій у різних культурних контекстах, а також

у дослідженні ролі перекладача як інтерпретатора міжмовних і міжкультурних смислів у літературному антропонімі.

Ключові слова: концепт, характер, онім, антропонім, власне ім'я, переклад, перекладацькі стратегії.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження онімів, зокрема власних імен персонажів художніх творів, залишається актуальним напрямом сучасної лінгвістики, адже вони не лише виконують номінативну функцію, а й відображають складну систему цінностей, культурних та психологічних характеристик. Власні імена в художньому тексті часто виступають своєрідними «ключами» до розуміння характеру персонажа, його поведінкових мотивів і ролі у структурі твору. Особливої уваги заслуговує аналіз концепту «характер» у контексті перекладацьких трансформацій, оскільки під час перекладу зберегти семантичну, емоційну та культурну наповненість антропоніма є складним і водночас важливим завданням. У цьому контексті перекладач постає не лише як посередник між мовами, а як інтерпретатор авторського задуму, який відтворює індивідуально-психологічні риси персонажа засобами іншої мови. Таким чином, дослідження перекладацьких аспектів передачі концепту «характер» у системі літературних онімів має як теоретичне, так і практичне значення для розвитку сучасної перекладознавчої та когнітивно-ономастичної парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання мовного відображення людських рис уже ставали предметом уваги низки дослідників. Зокрема, у працях Н.Ф. Грозан [1] проаналізовано мовні засоби вираження поведінкових характеристик, а Л.М. Лазаренко [2] розглядає вік як семантичну категорію, що впливає на мовне вираження індивідуальності. У цих дослідженнях сформульовано підходи до аналізу семантичних груп прикметників, визначено методику дослідження мовних засобів вираження характеру та поведінкових рис.

Водночас аспект ономастичного втілення концепту «характер» у художньому тексті, а особливо – у процесі перекладу,

залишається недостатньо опрацьованим. Не до кінця досліджено, як саме власні імена реалізують семантичний потенціал концепту «характер», яким чином перекладач відтворює цей потенціал у мові перекладу, які прийоми дозволяють зберегти або трансформувати характеротворчу функцію оніма. Ці питання визначають наукову новизну та практичну цінність даної статті.

Формування мети статті. Мета статті полягає у виявленні та аналізі способів відтворення концепту «характер» у перекладі власних імен персонажів септалогії Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер» [3, 4], з урахуванням структурної організації концепту, класифікації антропонімів, що його репрезентують, та перекладацьких стратегій, спрямованих на збереження або модифікацію характеротворчої семантики в українському перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оніми виконують не лише номінативну функцію – позначати людину, – але й містять у собі широкий спектр додаткових семантичних нашарувань. Вони можуть передавати риси характеру, внутрішній стан, емоції, соціальну належність, особливості поведінки та навіть оцінку з боку автора. Таким чином, власне ім'я постає як багатовимірний мовний знак, що поєднує індивідуальні, соціальні та культурні характеристики особистості.

Поняття «характер» посідає центральне місце в ономастичному просторі художнього твору, оскільки саме характер визначає поведінку персонажа, його ставлення до світу, інших людей і самого себе. У психологічному розумінні характер – це індивідуально своєрідне сполучення істотних властивостей особистості, що виражають її ставлення до дійсності і проявляються у поведінці та вчинках [5, с. 280]. Відповідно, мовне вираження характеру у художньому тексті може реалізовуватися через різні лексико-семантичні засоби, серед яких антропоніми відіграють особливу роль.

Концепт «характер» є багаторівневим утворенням, що включає опозиційні риси: «сила – слабкість», «твердість – м'якість», «цілісність – несталість», «широта – вузькість». Сила характеру пов'язується з послідовністю, наполегливістю та здатністю до самоконтролю, тоді як слабкість проявляється у внутрішній непевності, нестійкості чи залежності від зовнішніх обставин. Проте єдність характеру не виключає суперечливості: в одній особистості можуть співіснувати протилежні риси, що надає її образу психологічної глибини. Саме тому у дослідженні доречно використовувати поняття «фрейму», який репрезентує певний набір стабільних характеристик персонажа, пов'язаних між собою спільним змістом.

Риси характеру умовно поділяють на основні, провідні та вторинні. Їхня гармонійна взаємодія формує цілісний характер, тоді як суперечність між ними породжує конфліктний тип особистості [5, с. 285]. Характер виявляється насамперед у системі відносин людини до інших, до праці, до самої себе та до матеріальних цінностей. У ставленні до оточення виявляються такі якості, як доброзичливість, чесність, відданість чи, навпаки, егоїзм, підозрілість, жорстокість. Ставлення до діяльності розкриває працелюбність, ініціативність, пасивність або лінь; до себе – рівень самооцінки, самовпевненість чи непевненість; до власності – щедрість або скупість. Проте ці групи не існують ізольовано: вони перебувають у постійній взаємодії та формують індивідуальну психологічну структуру.

До найважливіших рис, що визначають характер, належать вольові та інтелектуальні якості. Вольові проявляються у рішучості, наполегливості, стійкості, тоді як інтелектуальні – у глибині мислення, здатності до аналізу, творчій уяві. Окрім того, формування характеру залежить від темпераменту й схильностей, однак людина здатна свідомо коригувати свої прояви через саморозвиток та рефлексію. Отже, характер не є статичним – він змінюється під впливом досвіду та соціального середовища.

У цілому, концепт «характер» можна розглядати як складну систему взаємопов'язаних рис, що проявляються у різних типах відносин людини зі світом. Для аналізу літературного персонажа важливо враховувати не лише зовнішні прояви цих рис, а й їхню динаміку, взаємодію та функціональне навантаження у тексті. Власне ім'я, у цьому контексті, стає маркером ключового «фрейму» характеру – воно концентрує у собі головну рису чи домінуючу установку персонажа, що потребує особливої уваги при перекладі, аби зберегти авторський задум і культурну специфіку образу.

Система літературних антропонімів у септалогії Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер» надзвичайно розгалужена та семантично багата. Кожне ім'я чи прізвище персонажа виконує не лише номінативну, а й смислотворчу функцію, відображаючи риси характеру, соціальний статус, професію, світогляд чи навіть долю персонажа. Саме через власні імена Ролінг часто кодує глибинні смисли, створюючи своєрідну «ономастичну карту» світу чарівників.

Антропоніми у романі можуть бути класифіковані за різними параметрами, зокрема відповідно до понять, які вони вербалізують. Найчастіше йдеться про такі концепти: «професія», «зовнішність» і «характер».

У випадку з **концептом «професія»** ім'я або прізвище вказує на діяльність персонажа, наприклад, *Professor Sprout* (укр.: професорка Спраут) від *“sprout”* – «паросток», що відображає безпосередній зв'язок із викладанням гербології, або ж *Argus Filch* (укр.: Аргус Філч) – наглядач у школі магії та чародійства. *“Argus”* (або Рапорт, «стокий») – це стооке чудовисько у грецькій міфології. Його найняла ревнива Гера, дружина Зевса, щоб стежити за Іо, коханкою чоловіка.

У межах **концепту «зовнішність»** ім'я фіксує фізичні або поведінкові риси, як-от *Nearly Headless Nick* (укр.: Майже Безголовий Нік) – привид, голова якого тримається лише частково, що створює гумористичний ефект; *Pius Thicknesse* (укр.: Пій Тікнес) – міністр магії у світі чарівників, з імені якого зрозуміло, яку саме комплекцію тіла він мав.

Найбільш багатим і концептуально значущим є **концепт «характер»**, оскільки саме він дає змогу розкрити внутрішній світ героїв, їхню психологію, моральні якості та індивідуальні риси.

Після опрацювання усіх оригінальних власних імен у септалогії (загалом 209 одиниць) було виявлено, що 50 антропонімів безпосередньо вербалізують концепт «характер». На основі семантичних і структурних характеристик цих онімів розроблено дві взаємопов'язані класифікації: за семантичним наповненням та за мовною структурою.

1. Класифікація за семантичним наповненням:

а) Концепт «характер» розкривається у власному імені персонажа.

Прикладом є *Charity Burbage*, викладачка, що активно захищає права магів і пропагує толерантність. Її ім'я *“Charity”*

(«милосердя», «доброчинність») не лише ідентифікує персонажа, а й передає головну рису її характеру – доброзичливість і відкритість до світу.

Інший приклад – *Xenophilus Lovegood*. Навіть без глибоких знань латини легко впізнати корінь *xeno-* («чужий») і суфікс *-philus* («той, хто любить»), що створює образ людини, захопленої всім незвичним і новим. Ці приклади демонструють, що семантика власного імені виконує функцію короткої характеристики персонажа, а перекладачеві важливо зберегти цей смисловий підтекст.

б) Концепт «характер» розкривається у прізвищі.

Так, у прізвищі *Rita Skeeter* (“*skeeter*” – скорочене від “*mosquito*”, «комар») зашифровано уїдливість і настирливість журналістки, яка полює за сенсаціями. Подібно, прізвище *Cornelius Fudge* (“*fudge*” – «вигадка», «брехня») символізує легковажність і схильність до самообману, що відображає непослідовність міністра магії.

в) Концепт «характер» присутній в обох частинах імені.

Draco Malfoy поєднує латинське “*draco*” («дракон») і старофранцузьке “*mal*” foі («зла віра»), що створює образ пихатого, підступного та зверхнього персонажа. Ім’я *Severus Snape* (від “*severe*” – «суворий» і “*to snape*” – «дорікати», «докоряти») втілює жорсткість і водночас внутрішню драму героя, що зумовлює його непередбачувану поведінку.

У більшості випадків подібні антропоніми містять підтекст, який англословний читач зчитує інтуїтивно, проте цей ефект часто нівелюється в перекладі через формальні обмеження мови-реципієнта. Саме тому перекладачеві доводиться шукати способи компенсації смислових втрат.

2. Класифікація за мовною структурою:

а) Ім’я є словом або похідним від звичайного англійського слова.

Так, у випадку з *Marvolo Gaunt* слово “*gaunt*” («худий», «похмурий») підсилює моторошну атмосферу й вказує на моральну деградацію роду. Ім’я *Alastor “Mad-Eye” Moody* (“*moody*” – «похмурий», «мінливий») відтворює нестримну вдачу персонажа, його схильність до різких змін настрою.

б) Ім’я містить іншомовні елементи (латинізми, галліцизми тощо).

Яскравим прикладом є *Lord Voldemort*, де французьке “*mort*” («смерть») та “*vol*” («політ», «викрадення») створюють символічну формулу «той, хто прагне подолати смерть». Подібно, у прізвищі *Augustus Rookwood* (“*rook*” – «шахрай», «злодій») міститься натяк на підступність.

в) Ім’я створене за принципом фонетичної асоціації або гри звуків.

Так, *Quirinus Quirrell* співзвучне зі словом “*squirrel*” («білка»), що натякає на полохливість персонажа. А *Colin Creevey* асоціюється з “*creepy*” («той, що лестить», «підлабузник»), що точно відображає поведінку героя.

Як видно, авторка застосовує різні моделі онімотворення, завдяки чому власні імена набувають додаткового значення. У перекладі такі одиниці потребують особливого підходу, адже формальне перенесення часто призводить до втрати внутрішньої форми імені.

Переклад «примовистих» імен у художньому тексті завжди пов’язаний із дилемою: що варто зберегти – зовнішню форму чи внутрішній зміст? У випадку творів Ролінг ця дилема особливо гостра, адже її оніми поєднують фонетичну виразність,

гру слів, культурні алюзії та приховані семантичні пласти. Для перекладача важливо не просто передати ім’я фонетично, а зберегти його прагматичний потенціал, що дозволяє читачеві відчувати характер персонажа.

В українському перекладі септалогії, виконаному В.Є. Морозовим [4], простежується тенденція до змістової адекватності з максимальним збереженням авторського задуму. Перекладач послуговується різними стратегіями:

1) транскрипцією та транслітерацією, якщо ім’я не має прозорої семантики: *Harry Potter*, *Hermione Granger* – Гаррі Поттер, Герміона Грейнджер;

2) калькуванням або семантичною адаптацією, коли ім’я має виразне смислове навантаження: *Mad-Eye Moody* – Дикозор Муді;

3) компенсацією, коли відтворити гру слів у межах імені неможливо, але аналогічний ефект досягається в іншому контексті. Наприклад, *Remus Lupin* (від лат. “*lupus*” – «вовк») перекладач не має змоги передати гру слів у межах антропоніма, тому прихований зміст відтворюється через контекстуальні елементи опису персонажа та реакцію інших героїв. Завдяки цьому зберігається алюзія на вовкулацтво, попри формальну відсутність гри слів у перекладі;

4) коментарем або виноскою, якщо ім’я містить культурно специфічний елемент, що потребує пояснення: *Minerva McGonagall* – Мінерва Макгонагел. Перекладач зберігає форму оригіналу, але виносить у коментарі пояснення про те, що ім’я персонажа є посиланням на богиню мудрості Мінерву, чим авторка підкреслює інтелектуальність і стриману силу героїні.

Яскравим прикладом успішної адаптації є переклад імені *Sybill Trelawney* як Сивілла Трелоні. Перекладач не лише передає звучання, а й відновлює внутрішній зміст – у давній традиції сивілами називали жінок-пророчиць. Таким чином збережено як культурний, так і смисловий компонент.

Інший приклад – *Severus Snape*. У перекладі Северус Снейп збережено оригінальну фонетику, водночас конотація суворості (*severe*) передається завдяки контексту та характеристичності персонажа. Тут перекладач свідомо обирає транскрипцію, розуміючи, що спроба буквального перекладу (наприклад, «Суворий») зруйнувала б стилістичну єдність тексту.

Ім’я *Alastor “Mad-Eye” Moody* перекладене як Дикозор Муді, що демонструє ефективне поєднання калькування (переклад елемента “*Mad-Eye*”) та транскрипції (передача “*Moody*”). Такий підхід дозволяє зберегти ідентифікаційну функцію імені, його виразність і зв’язок із характером героя.

Аналіз українського перекладу показує, що в більшості випадків перекладач свідомо уникає буквального відтворення, натомість прагне зберегти семантичну глибину та прагматичну адекватність. Це свідчить про перекладацьку установку на домінування змісту над формою.

Таким чином, переклад власних імен у творах Дж. К. Ролінг – це не механічне перенесення звукової оболонки, а творчий акт реконструкції смислу, що потребує від перекладача високого рівня інтертекстуальної обізнаності, мовного чуття та здатності до інтерпретації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Власні імена у септалогії Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер» виконують не лише номінативну, а й характеротворчу та оцінну функції, відображаючи

концепт «характер» у мовно-культурному просторі твору. Імена персонажів містять приховану семантику, що допомагає розкрити їхні риси, наміри й місце в сюжеті.

Переклад таких «промовистих» імен є складним творчим процесом, у якому перекладач виступає співтворцем смислу. Найефективнішими перекладацькими стратегіями виявляються семантична адаптація, калькування, компенсація та транслітерація з уточненнями – саме вони дозволяють відтворити характеротворчий потенціал оніма, не втрачаючи стилістичної цілісності тексту.

Отже, власні імена в системі персонажів Ролінг є важливим засобом індивідуалізації, і перекладач має відтворювати їх із урахуванням не лише форми, а й психологічної та культурної глибини.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні порівняльного аналізу перекладів різними мовами, у застосуванні когнітивно-онимастичного підходу до вивчення зв'язку між ім'ям і сприйняттям характеру, а також у дослідженні перекладацьких рішень у адаптованих або фанатських версіях тексту.

Література:

1. Грозян Н.Ф. Фразеологічна мікросистема «поведінка людини» в українській мові (ідеографічний та аксіологічний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2003. 20 с.
2. Лазаренко Л.М. Соціокультурний компонент перекладу антропонімічної та топонімічної лексики художнього твору. *Вісник Сумського державного університету*. 2004. № 3 (62). С. 217–222.
3. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер: у 7 т. Київ.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002–2007.
4. Rowling J. K. *Harry Potter: in 7 v.* London: Bloomsbury Publishing, 1997–2007.
5. Грінцова О. М. Проблема характеру в українській та зарубіжній психології (теоретичний аспект). *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. Кам'янець-Подільський, 2011. № 12. С. 278–293.

Romenska N., Pavelieva A. Rendering of the Concept “Character” in the Translation of Proper Names in J. K. Rowling’s Harry Potter Septalogy

Summary. The article examines the peculiarities of reproducing the concept of “character” in the process of translating the characters’ proper names in J. K. Rowling’s Harry Potter septalogy. The relevance of the study is determined by the growing interest of modern linguistics in the onomastics of literary texts and the need for a comprehensive

study of translation strategies that ensure the adequate reproduction of the semantic, cultural, and emotional content of anthroponyms. Proper names in Rowling’s works function not only as means of nomination, but also as important elements of the artistic code, performing character-building, evaluative, and symbolic functions, reflecting the system of moral, psychological, and cultural values of the characters. The concept of “character” is understood as a multi-level structure that combines the moral, ethical, volitional, intellectual, and emotional traits of a personality that form the individual model of a character’s behaviour.

Based on the analysis of more than two hundred anthroponyms from septology, a group of proper names that directly verbalize the character traits of characters has been identified, and their classification according to semantic content and linguistic structure has been proposed. The main types of such names have been identified: those that convey character through a first name, a surname, or a combination of both components. It has been found that the semantics of names often encode the psychological dominance of a character, which the translator must preserve during translation. The article proves that the translator acts as a co-creator of the meaning of a literary text, since the transmission of meaningful names requires not only linguistic accuracy, but also a deep understanding of the author’s intention, cultural allusions, and subtext. The most productive translation strategies are semantic adaptation, calquing, compensation, and transliteration with clarifications, which allow preserving the character-building potential of the onym while adhering to the norms of the target language.

The results of the study confirm the need to take into account the cognitive-onomastic approach when translating literary texts, since it is this approach that ensures the adequate transmission of the individual psychological traits of characters. Prospects for further scientific research lie in expanding the comparative analysis of translations into other languages, studying the variability of translation strategies in different cultural contexts, and investigating the role of the translator as an interpreter of interlingual and intercultural meanings in literary anthroponymics.

Key words: concept, character, onym, anthroponym, proper name, translation, translation strategies.

Дата першого надходження статті до видання: 16.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026